

מבט מן האולם

מאת ג'ואן קאט

היא לומדת פיסול, ואף-על-פי שאינה מחפשת במחול משהו מיוחד, אין היא יכולה להתעלם מן התצורות הפיסוליות.

גבר בגיל-העמידה הודיע בגאווה, שהיה, לפני שנים רבות, מתלמידיה של גרטרוד קראוס, וזו הסיבה שהוא נמשך למופעי-מחול.

ציירת המחבבת מחול אמרה, שבעלה כלל אינו מתרשם ממחול מודרני. הוא מעדיף משהו כפלמנקו, שבו הוא יכול להזדהות הודות ריגשית ומקום שם המוסיקה מעוררת וחושנית. אחדים מן הנשאלים עמדו על נקודה זו. מוסיקה דיסוננטית לכשעצמה מעוררת תגובה שלילית, כפי ששלמד נסיון התזמורת הפילהרמונית. בלי ספק מוסיקה זו המשמשת ליווי לרוב יצירות המחול המודרני, משפיעה על אנשים שלא לקרב לסוג אמנותי זה.

קבוצת תלמידי האקדמיה על-שם רובין בירושלים אישרה, שידידיהם שאינם, במנים על המקצוע' ממעטים לבוא למופעי-מחול וכאשר הם בכל זאת נוכחים, הם טוענים: „לא הבינותי.“ אחדות מן הסטודנטיות טענו שזה ענין של השכלה, היגוך וחשיפה ממושכת לאמנות המחול. הן ציינו שלא רק באקדמיה אלא גם באולפני-מחול אחרים, מרבית התלמידים הן נשים ורק מיעוטם גברים. היות ואין הרכב מינים זה מאפיין את כיתות המוסיקה והאמנויות האחרות, אין להניח שהדבר נובע משאיפת הבנים ללמוד, מקצוע מכניס.

בלי ספק את המוטיבאציה במשפחה זו סיפקה האשה, אם לילדה בת 6, הלומדת מחול כבר שנתיים. בהצביעה על בעלה שעמד בסמוך בעת ההפסקה, היא אמרה שהוא „רציני ומאופק.“ הוא מלווה אותה לכל המופעים, אותם היא אוהבת לנתח ולבקר. הוא אינו נוטה להשמיע דעה משלו ומסכים להשקפותיה, כנראה משום שהיא משמיעה אותן בהתלהבות רבה.

איננו יודעים בדיוק מי הם האנשים היוצרים את הקהל ומדוע כל אחד ואחד נוכח. אולם אנו יודעים פחות בוודאות מה מציגים לפני קהל זה: עבודתם של כוראוגראפים בין-לאומיים מיוצגת בראש וראשונה על-ידי מרתה גראהאם, ב-תוספת יצירות של ג'רום רובינס, ג'ון קרנקו, חווה לימון, גלן טטלי, אננה סוקולוב וחבורה שלימה של יוצרים אמריקניים צעירים. שתי יצירות מפורסמות משנות השלושים הוצגו לאחר-רונה — „השולחן הירוק“ משנת 1932 של יוס (ב, בת-שבע), ו„סרנדה“ של באלאנצ'ין משנת 1934 („הבאלט הקלאסי“). רק בשנים האחרונות עם עליית הפאנזבים ארצה והתפתחותו של „הבאלט הקלאסי“ החלו להקנות הישראליות לבצע באלטים מעולים.

על-ידי ביקוריהם של אמנים מחו"ל כגון להקתו של אלווין ניקולאי ויצירותיהם של פוקין, אגנס דה-מיל, אשטון ואחרים בתכניותיהן של להקות אורחות, התודוע הקהל הישראלי ליצירתם. בדרך-כלל איפשרו אורחים אלה, יחד עם יוצרים „מקומיים“ כגון אושרה אלקיים, ג'ין היל-סאגאן, מירלי שרון, רינה גלוק ואחרים, לראות דוגמאות טובות של סגנונות המחול בעבר ובהווה. פרט לעבודותיה של שרה לוי-תנאי, שיצרה מחולות על בסיס הסגנון התימני ב„ענבל“, אין לדבר על סגנון ישראלי, וזאת משום שרוב יוצרינו רכשו את אמנותם

„לטווח ארוך, קהל הצופים הוא התשובה לכל השאלות... אפילו הלהקה בעלת האמצעים הרבים ביותר, הנתמכת באופן פרטי או ציבורי, אינה יכולה להתקיים מבלי להיות מקובלת על הציבור.“ במילים אלה מפנה הכוראוגראפית הדגולה דוריס האמפרי את תשומת לבנו לצופה הנשכח לעיתים קרובות, שבלעדיו לא תיתכן כל הצגה תיאטרלית (בספרה „אמנות עשית המחולות“).

מיהו קהל צופי המחול בישראל?

בעצם אנו מדברים ב-3% מן האוכלוסיה בלבד. מחול אינו אמנות-המונים בכל ארץ שהיא ואין הוא מצפה למשוך אליו קהל בסדר-גודל של צופי משחקי הכדורגל או המערבונים. להקות המחול בארץ מודעות לצורך לבנות לעצמן קהל-צופים, וכל אחת מהן מדווחת על גידול מתמיד של קהל מנוייה. מנויים אלה באים מכל שדרות הציבור. איש אירגון ההצגות של להקת „בת-שבע“ מספר על תלמידי בתי-ספר, תיירים ועולים חדשים הבאים להצגות. ברי סוורסקי, מנהלה הכללי של להקת „בת-דור“ מציינ, שבין מנויי להקה זו עובדי תע"ש והעיריות. מנהל ה„באלט הקלאסי“, הלל מרקמן, מדווח שלמופעי להקה זו מתקבצים נציגי כל חלקי הציבור, וכולם מעידים על הצלחות שעה שהם פונים לבתי-ספר, ועדות-תרבות במקומות העבודה, קיבוצים ומושבים בדבר הזמנת הצגות וקניית כרטיסים.

סקר שנערך על-ידי האוניברסיטה העברית מגלה, שבהשוואה לארצות אחרות מרבית הישראלים להיות נוכחים במופע אמנות. אולם בין מבקרי מופעי-המחול בולט גורם ההשכלה. הסקר מוכיח בעליל, שבין אנשים מעוטי או חסרי השכלה נעדר הענין באמנויות, לכן, כאשר למשל, 20 זוגות של מנויים נרכשו באמצעות ועד עובדי נמל חיפה, יש להניח שאלה נקנו על-ידי עובדי המינהלה ולא דווקא על-ידי סווארים.

הקיבוץ הוא יוצא-דופן בכך, שבו באים להצגות המאורגנות חלקים גדולים של הציבור, ללא הבדל רמת ההשכלה או המקצוע. להלן רשמים אישיים מצפייה במופעים בחמש השנים ה-אחרונות והתרשמות משיחות עם אנשים בקהל, איתם שוחחתי. בלי ספק היו התרשמויות אלה שונות אילו היה חלקם של מופעי הבאלט הקלאסי, המחול העממי או המחול הבימתי הראוותני במידגם גדול יותר. המסקנות אליהן הגעתי בשלושים שנות הליכה למופעים בניו-יורק או בוסטון נתאשר, פחות או יותר, בתל-אביב, ירושלים או חיפה: קהל צופי המחול לעולם אינו רחב דוגמת זה של התיאטרון, המוזיאונים או המוסיקה.

קהל באי מופעי המחול מורכב רובו מנשים, והגברים בו הם מיעוט. רובו תלמידים למחול לשעבר ודעכשיו, רקדנים מקצועיים ובכלל אנשי האמנויות, ורק מיעוטו ציבור ההדיוטות. הערכה זו תואמת את השקפותיהם של רבים. למשל, מורה צעירה לתנ"ך, הכותבת את עבודת הדוקטורט שלה בפילוסופיה, לומדת מחול כתחביב. היא מרבה לבקר במופעי-מחול וטוענת, שאינה פוגשת שם איש מחוג מכריה הרחב פרט לאלה המוכרים לה משיעורי המחול. לדעתה רוב הגברים שהיא פוגשת שם באים כ„ליווי“ לרעיותיהם.

תלמידת-תיכון אמרה, שהיא אוהבת לראות דברים חדשים.

בארצות-חוץ. אולם זו תופעה אופיינית לעולם כולו. מטוס הסילון המסוגל להטיס אמנים לכל מקום, מעודד סגנון מחול בין-לאומי אחד, שהוא זר במקצת לצופים רבים, במקסיקו-סיטי, קופנהאגן או תל-אביב.

במובן מסויים קופח הקהל הישראלי. מעולם לא היתה לו ההזדמנות לראות במלואן יצירות כ, אגם הברבורים, „ג'יזל“, „היפיפיה הנרדמת“, „לה סילפיד“, „ציפור האש“, „עמוד האש“, „הפאוואן של הכושי“, „אביב בהרי הפאלאצ'ים“ ועשרות יצירות קלאסיות אחרות בתחום הבאלט והמחול המודרני. שהיכרות עם המחזית לרכישת רקע מעמיק בסוג אמנותי זה.

עדי-כה עלינו לסמוך על-כך, שחלק מן הקהל נולד וגדל בארצות-חוץ או הירבה לנסוע בעולם, ובדרך זו רכש לו ידע ברפרטואר העיקרי של המחול. מה יעדיף הקהל הישראלי כאשר יחשף ליצירות אלה — אין לדעת. במיגבלות נסיונם נוטים הצופים בארץ להעדיף את העלילה הדראמטית החזקה, ולבד מכך את ההומור, אליבא דיוסף פרנקל, שניהל במשך שנים אחדות את מפעל-המנויים של להקת „בת-דור“ ו, בת-שבע. ועתה נפנה אל מישאל-דעת-קהל בזעיר אנפין, אותו ערכתי אחרי הופעת-הבכורה של להקת „בת-שבע“ בירושלים ב-15 בנובמבר ש.ז. בה הוצג לראשונה „השולחן הירוק“, מחול סיפורתי למדי ובו פירוש אירוני נחרץ על מלחמה ודיפלומאטיה, והכולל סצינות חיוניות רבות של פעולה בימתית. התכנית כללה, כמו כן, שתי יצירות מופשטות שנוצרו בשנת 1975:

● רופא (שעלה מפולין) אמר שנהגה מ, השולחן הירוק יותר משאר היצירות. יש במחול זה עיצוב ברור מאד של הדמויות השונות, תמונות דראמטיות ובשורה חדה.

● אם לילדה, בעלת כשרון יוצא-מן-הכלל במחול“ התרשמה ביותר מ, מונודראמה“, עבודתה של מירלי שרון, המציגה דמות אשה מאספקטים ומצב-רוח שונים. לדעתה הסולנית ריגה שינפלד היתה נהדרת בדרך בה הביעה שמחה, פחדים, „כל דבר“.

● מורה העדיף שוב את „השולחן הירוק“ — יצירה חזקה, גאונית, אף-על-פי שאין היא „סופרמודרנית“.

● מוסיקאית מצאה את „השולחן הירוק“ מענין, אך פשטני ומסוגנן יתר על המידה — יצירה בת-זמנה. היא חשה קירבה יתירה ל, מונודראמה“, תוך הזדהות ריגשית, מבלי „להדביק תוויות“ לחלקים השונים של המחול.

● עולה חדשה מאמריקה בשנות ה, עשרה“, 6 שנים בארץ, אהבה יותר מכל את „השולחן הירוק“. היא הופתעה, בהיות יצירה זו המחול המודרני הראשון שיכלה להבין היטב.

● שלושה תלמידי האקדמיה על שם רובין הביעו — כדרכם של ישראלים — שלש דעות שונות. אחת העדיפה את קורט יוס, שניה את מירלי שרון, והשלישית את „תבערת האדמה“ של ג'ין היל-סאגאן, יצירה סוערת, ריגשית, ש, נגעה לה“.

שאלתי פעם את המורה שלי לעברית, מדוע לעולם אינה מבקרת במופע-מחול. תשובתה היתה שהדבר תלוי בחינוך. אין היא מחבבת לחזות ביצירה שאינה מובנת לה. היא לימדה את עצמה במודע להבין מוסיקה על-ידי האזנה של שעות אחדות בכל יום לרדיו. עתה היא נהנית מאוד מקונצרטים. אך כיצד תלמד להבין מחול? קניית כרטיס-כניסה למופע מזדמן, לא תאפשר לה לימוד של ממש וזה ייקר את מחירו של כל „שיעור“ כזה במידה ניכרת! יש הסכמה כללית שהחינוך תופש מקום נכבד בבניית הקהל. חבל מאוד שהמפיקים לעיתים

קרובות מוותרים על הדרך הפשוטה ביותר — הדפסת הערות-הסבר בתכנית. אשה שישבה בסמוך לי שעה ש, „באלט הקלאסי“ הופיע במחול-לשניים מתוך „פסטיבאל הפרחים“ של בורגנוויל, העירה באכזבה, שהרקדנים לא ביצעו קפיצות מרשימות, כפי שראתה במקומות אחרים. יתכן והסבר על-כך שיצירה דנית זו משנת 1858 מציגה סגנון שהעדיף קלילות וקווים עדינים על אקרובאטיקה מרעישה, היתה מפיסה את דעתה. כאשר הציגה „בת-שבע“ את „דרכה של הפיבי סנואו“, הבינה אורחת שלי את נושא היצירה כאשר הסברתי לה, שהשם אינו אלא כינויה של מסילת הברזל משיקאגו לג'ויורק, מקום שם מוצאת גיבורת המחול את מותה אחרי קטטה הפורצת בחבורה אליה היא משתייכת. הערה בנושא זה ודאי היתה מונעת את ה, לא הבנתי“ הבלתי הכרחי.

שיטה חינוכית מצויינת היא — הוצאת המופעים אל מחוץ למקומות המופע הרגילים, דבר המאפשר להגיע אל קהלים חדשים. להקתה הירושלמית של חסיה לוי נוהגת מזה שנים אחדות לפעול בשני תחומים מיוחדים: מהנות-צבא ובתי-ספר. שיטתה להראות את התפתחות סגנונות המחול בתקופות היסטוריות שונות — המחול הפרימיטיבי, המחול התנ"כי, מחולות הצרוניים מתקופת הרנסנס, באלט, מחול מודרני, ג'אז, מחול עממי וכו'. התכניות מותאמות לגיל הצופים ולנסיבות, וניתן הסבר. ילדים מוזמנים לעיתים קרובות לעלות אל הבימה ולהציג טרף אל הרוקדים ל, ניסיונות יצירתיים“ והחיללים מצטרפים לעיתים לרקדנים ולריקודים אל תוך הלילה.

להקת „בת-שבע“ הופיעה בשנה שעברה בבתי-ספר במסגרת „התיאטרון לנוער“ בתכנית מיוחדת. היא ממשיכה בכך גם השנה ואלה מצטרפת גם להקת „הבאלט הקלאסי“ בתכנית מיוחדת עבור התלמידים.

קיימת גם תכנית (אותה עיצבו מנהלי „בת-דור“) להפוך את המחול לאחד ממקצועות-הבחירה בבתי-הספר התיכוניים, והמחול יישמש גם אחד מהמקצועות שניתן יהיה להיבחן בהם בבחינות-הבגרות. המדורים למחול בעיתונות היומית מספקים מידע וענין לקהל הרחב.

תהיה הסיבה לכך אשר תהיה, קהל הצופים במופעי מחול בישראל גדל והולך. מדי שנה מתרחבת פעילות המחול, המעוררת מצידה ענין מחודש ועל-ידי-כך מעודדת פעילות נוספת. נוסף לכך יש לשים לב למוסדות כגון האולפן למחול בקיבוץ געתון, בית-הספר החיפני שבהנהלת ליה שוברט, בית-הספר של „בת-דור“, האקדמיה ע"ש רובין בירושלים ועשרות בתי-ספר אחרים, המציעים לתלמידיהם תכנית לימודים רחבה בכל שטחי המחול, שתלמידיהם מתרחבים מדי שנה. מאות ישראלים עברו בשנה החולפת בהצלחה את הבחינות שבהשגחת „האקדמיה המלכותית לבאלט“ הבריטית. כל אחד מתלמידים אלה הופך ל, סוכן“ של מחול בין קרוביו וידידיו.

בשנת 1969 נוצרה „בעיה“ בעולם המחול בישראל, כאשר שתי להקות עמדו להציג בערב אחד באחת הערים. כיצד יוכל קהל חובבי המחול למלא שני אולמות בעת ובעונה אחת? בשנת 1975 הופיעו להקות „בת-שבע“, הפאנובים ו, „בת-דור“ כולם בערב אחד באולמות שונים בתל-אביב, וכולם הציגו בפני אולמות מלאים.

גידול זה ימשך כל עוד ימצאו באי האולמות משהו הנוגע להם בבואם למופע. לדעתי אמנות המחול והקהל כאחד יצאו נשכרים, אם תמצא דרך להידברות בין הנמצאים מעבר מזה ומזה של הרמפה.